

ज्यसाधनत्वं चोक्तं तैत्तिरिसूत्रे मन्त्रलिङ्गाद्विश्वेभ्यो देवेभ्य इति त्यागः . ये तु पिष्टलेपानां होममिहन्ति तेषां पिष्टलेपानिति द्वितीयावद्भवचनम् होमविधानादेव च पात्र्यङ्गुलीसंलग्नान्पिष्टलेपानुपादाय होमार्थं स्थापयित्वा पात्र्यङ्गुलीप्रक्षालनं कार्यम् . तन्मते च प्रतिपत्त्यर्थकमेव पुरोडाशसाधनकऽएव कर्मणि भवति नाज्यादिसाधनके । पिष्टलेपहोमप्रकारस्तु शाखान्तरे आपस्तम्बे मानवे च । सर्वसूत्रेषु विश्वदेवलिङ्गस्य होममन्त्रे ^{१)} दर्शनात्तदुद्देशेनैव त्यागः कार्यः . स्वसूत्रेऽपि आज्यहोमपक्षे पक्षान्तरे च होमस्य अङ्गप्रधानभूतप्रस्तुतसर्वदेवताकृविषां क्वचित्संश्लिष्टानां स्वावयवहीनतानिमित्तप्रत्यवायपरिहारार्थं तत्प्रतिनिधिभूतेनाज्येन क्रियमाणत्वादिवतान्तरस्यानुपदेशाच्च प्रस्तुतसर्वदेवताकत्वम् तत्सम्बन्धिद्रव्यस्य ताभ्य एव होतुमुचितत्वात् . अत एव विश्वेभ्यो देवेभ्य उद्देशः विश्वे देवाः सर्वे देवा इति यास्कोक्तेः (१२.३१) . किं च अनादिष्टदेवतानां मन्त्राणां प्रस्तुतदेवताकत्वमेव युक्तम् कुतः तद्येऽनादिष्टा मन्त्रास्तेषु देवतोपपरीक्षा यदेवतः स यज्ञो वा यज्ञाङ्गं वा तदेवता भवतीति यास्कोक्तेः (७.४) . अत्र यज्ञाङ्गस्य द्रव्यमानस्याज्यादिद्रव्यस्य मन्त्रलिङ्गेन प्रस्तुतबहुदेवतासम्बन्धित्वं गम्यते बह्व्यश्चात्राङ्गप्रधानदेवताः प्रस्तुताः अतश्च बहुदेवतत्वाद्विश्वेषां देवानां देवतात्वं युज्यतऽएव यत्तु किञ्चिद्बहुदेवतं तद्विश्वेदेवानां स्थाने युज्यतऽइति च यास्कोक्तेः (१२.४०) . याज्ञिका अपि आज्याङ्गतिं प्रस्तुतसर्वप्रधानदेवताकामाहुः ^{२)} . कर्काचार्यास्त्वेवमूचुः ^{३)} एकस्यैव देवस्य सिद्धत्वात्किमर्थमनेकदेवतत्वं कल्पतऽइति प्राथम्यादेकैवात्राग्निर्देवतेति अतस्तन्मते प्रकृतिविकृतिरूपसर्वकर्मसु इदमग्र्यऽइत्येवास्य त्यागः । वैतानसूत्रे पिष्टलेपहोमानन्तरं पठ्यते आग्नीध्रः संमार्गमग्नौ प्रहृतीति . संमार्गमिध्मसंनहनम् अग्नौ आहवनीये ॥ ॥ सप्तमी कण्डिका ॥ ७ ॥

अथ पद्धतिः ॥

ततो होता वेदमादायाधपुंराज्यलिप्तां जुह्वं सुवं च प्रक्षाल्यादायाग्नीदाज्यस्था-

१) ? °देवस्यलिङ्गहोम° २ २) ? अपि मनोज्याङ्गतिप्रस्तुतसर्वप्रधान° २ ३) See the scholion at १.२.२. pag. २१.